

Список використаної літератури: 1. Герасименко В. А. Защита информации в автоматизированных системах обработки данных. В 2-х кн.: Кн.1. М.: Энергоатомиздат, 1994. 400 с. 2. Антонов А. В. Системный анализ. Методология. Построение моделей: Учебное пособие. Обнинск: ИАТЭ, 2001. 272 с. 3. Домарев В. В. Безопасность информационных технологий: Методология создания систем защиты. К.: ООО "Тид "ДС". 2001. 688 с. 4. Колмогоров А. Н., Драгалин А. Г. Введение в математическую логику. М.: Изд-во МГУ, 1982. 120 с. 5. Хорев А. А. Способы и средства защиты информации: Учебное пособие. М.: МО РФ, 1998. 315 с. 6. ДСТУ 3396.2-97 Захист інформації. Технічний захист інформації. Терміни та визначення. 7. Богуш В. М., Кудін А. М. Інформаційна безпека від А до Я. 3000 термінів і понять – К.: МОУ, 1999. – 456 с. 8. Технические средства и методы защиты информации. Учебное пособие для вузов/ А. П. Зайцев, А. А. Шелупанов, Р. В. Мещеряков и др.; под ред. А. П. Зайцева и А. А. Шелупанова. – 4-е изд., испр. и доп. – М.: Горячая линия-Телеком, 2012. – 616 с: ил. 9. Богуш В. М., Юдін О. К. Інформаційна безпека держави. – К.: "МК-Прес", 2005. – 432 с., іл. 10. Богуш В. М. Розвідка в інформаційному суспільстві: Довідник-словник. – К.: МОУ, 2000. – 768 с.

Михаил Прокофьев, Василий Стеченко

НДЦ «ТЕЗИС» НТУУ КПИ

УДК 621.372

ОЦЕНКА ВЕРОЯТНОСТИ ПРАВИЛЬНОГО РАСПОЗНАВАНИЯ ИНФОРМАЦИИ ПРИ ПРИЕМЕ ПОБОЧНОГО ИЗЛУЧЕНИЯ ОТ ПАРАЛЛЕЛЬНО ПЕРЕДАВАЕМЫХ СИГНАЛОВ

Анотація: Показано шлях розрахунку ймовірності правильного прийому одиниці інформації залежно від відношення сигнал/шум для сигналів з паралельним кодуванням інформації.

Summary: Shows the calculation of the probability of correct reception of units of information, depending on the signal / noise ratio for signals with parallel coding information

Ключевые слова: Защита информации, параллельное кодирование информации.

I Введение

В средствах вычислительной техники часто применяется параллельная передача информационных сигналов по многопроводному кабелю. Информация передается с помощью электрических сигналов, поэтому в окружающее пространство излучается электромагнитное поле, которое может быть перехвачено средствами технической разведки.

В многопроводном кабеле по n линиям синхронно передаются n двоичных сигналов с потенциальным кодированием информации. Обычно высоким уровнем сигнала кодируется «1», а низким - «0». Средства технической разведки принимают сигнал побочного излучения от всех проводов кабеля, что затрудняет задачу идентификации сигналов в каждом проводе кабеля. О большей защищенности информации при параллельной ее передаче указывается в работах [1, 2], однако численные сравнения отсутствуют. Оценке вероятности правильного приема бита информации при параллельной передаче сигналов и посвящена настоящая статья.

II Основная часть

Количественной характеристикой качества передачи информации является вероятность ее правильного приема, например, вероятность правильного приема одного бита информации. Такая оценка определяет среднее число правильно расшифрованных битов при распознавании принятого сигнала.

Информационные сигналы побочного излучения принимаются на некотором расстоянии без прямого подключения к проводам многопроводной линии. В результате на вход приемного устройства поступает суммарный сигнал, излученный всеми проводами многопроводной линии. По результатам измерения этого суммарного сигнала необходимо определить значение переданных символов в каждой линии.

За один такт количество передаваемых многопроводной линией информационных битов совпадает с количеством сигнальных проводов в линии n . В зависимости от номера линии и уровня передаваемого сигнала (высокий – «1», низкий – «0») общее количество возможных вариантов комбинаций символов, которое одновременно передается многопроводным кабелем, равно 2^n . При передаче электрического сигнала в пространство излучается электромагнитное поле и уровень излученного сигнала может изменяться в больших пределах. Минимальный уровень излучения будет при передаче по всем линиям «0», а

максимальний – при передачі «1». Для декодування прийнятої комбінації сигналів необхідно не тільки правильно виміряти рівень суммарного сигналу, але і розпізнати сигнальні провідники, в яких передавалися сигнали «1». Одночасно необхідно враховувати перешкоджаюче впливу шуму, який разом з сигналом поступає на вхід прийомного пристрою. В найпростішому випадку це сума корисного сигналу і аддитивної перешкоди в вигляді стаціонарного гауссового шуму з нормальним законом розподілу амплітуди (білий шум).

Згідно з теорією потенціальної перешкодоустійчивості [3] мінімум ймовірності помилки відтворення сигналу на виході приймача при рівноімовірних сигналах забезпечується оптимальним приймачем, алгоритм роботи якого має вигляд

$$\int_0^T [X(t) - S_i(t)]^2 dt < \int_0^T [X(t) - S_j(t)]^2 dt, \quad i, j = 1, \dots, V; i \neq j. \quad (1)$$

де $X(t)$ – прийнята суміш суммарного сигналу з шумом; $S_i(t)$ і $S_j(t)$ i -та і j -та копії прийомних комбінацій сигналу.

Згідно з цим вираженням оптимальний приймач повинен мати 2^n каналів, в яких обчислюється квадрат відстані

$$\|X - S_i\|^2 = \int [X(t) - S_i(t)]^2 dt, \quad i, \dots, N, \quad (2)$$

між прийомною комбінацією суммарного сигналу X і кожної i -тої його копії S_i . Розв'язок про прийнятій комбінації суммарного сигналу приймається за мінімального значення квадрата відстані.

В типових системах паралельної передачі сигналів рівні випромінюваних сигналів від ліній багатопровідного кабелю практично однаково

$$|S_i(t) - S_j(t)| \ll |S_i(t)| \approx |S_j(t)|, \quad i=1, \dots, n, j=1, \dots, n; i \neq j. \quad (3)$$

З урахуванням цього порівняння прийнятих комбінацій суммарного сигналу згідно (1) можна розділити на два етапи: визначити групи з однаковою кількістю переданих сигналів високого рівня (сигналів «1»), а потім встановлювати номери ліній з високим рівнем сигналу. Таке розділення дозволяє зменшити кількість каналів, в яких обчислюється квадрат відстані між прийнятим сигналом і його можливою копією.

Кількість можливих груп суммарного сигналу з однаковою кількістю «1» дорівнює $n+1$, причому в кожній групі кількість комбінацій сигналу різна. Тільки одну комбінацію сигналів мають групи, в яких передаються всі «0» або всі «1». Групи, що мають один сигнал високого рівня («1») або один сигнал низького рівня, мають n варіантів можливих комбінацій сигналів. Кількість варіантів сигналів з двома «1» або з двома «0» дорівнює $n(n-1)/2!$, а з довільною кількістю «1» визначається як поєднання C_n^m , де m – кількість сигналів «1» в n паралельних лініях [4].

Рівні вторинного випромінювання порівнянимо з рівнем маскувального шуму, тому частіше за все сумарний сигнал можна розділити тільки на окремі групи за кількістю переданих «1». Оцінимо ймовірність правильного прийому одного біта інформації при виконанні співвідношення (3), тобто для однакокових сигналів, випромінюваних різними лініями. При оцінці рівня суммарного сигналу можна одразу розділити його на дві великі групи: з більшою кількістю «1» і більшою кількістю «0». Далі розділення на групи за кількістю прийнятих сигналів «1» не має сенсу, оскільки при більшій кількості «1» в прийнятій комбінації буде прийнято рішення про передачу по всіх лініях сигналів «1», а при більшій кількості «0» – сигналів «0» по всіх лініях.

Флуктуації шуму будуть призводити до появи помилок при розділенні суммарного сигналу на дві великі групи. Ймовірність правильного розділення сигналів на групи в пороговому пристрої залежить від відношення енергії суммарного сигналу до спектральної густоти потужності перешкод $E/2N_0$ [3]. Якщо апріорна інформація про фазу, частоту і час прийому сигналу відома і завдання виявлення є тільки встановлення факту прийому сигналу, то ймовірність правильного розділення визначається

$$P(x) = 0,5[1 + \Phi(x)], \quad (4)$$

де $\Phi(x)$ – функція Крампа; $x = \sqrt{E/2N_0}$ – корінь з відношення енергії прийнятого суммарного сигналу E до подвоєної спектральної густоти потужності шуму N_0 . Енергія окремого імпульсу $E = P_{cp} \tau$ – це добуток його середньої потужності P_{cp} на тривалість τ . Спектральна густота потужності «білого» шуму $N_0 = P_{ш}/\Delta f$ – це відношення потужності шуму $P_{ш}$ до частотного діапазону Δf , в якому ця потужність вимірюється. Тому параметр $x = \sqrt{P_{cp}/P_{ш}}$ характеризує відношення сигнал/шум в прийнятій комбінації, де під рівнем

сигнала понимается корень из средней мощности принятого импульсного сигнала, а под уровнем шума – среднеквадратичное значение шума в полосе $\Delta f_s = 2/\tau$.

Будем считать, что коэффициент связи отдельных линий многопроводного кабеля достаточно мал и энергия суммарного сигнала равна сумме энергий отдельных сигналов. В этом случае уровень порога решающего устройства, в котором происходит разделение принятых комбинаций на две большие группы – это среднее значение уровня принятых сигналов $x_{\text{пор}} = nx_1/2$, где $x_1 = \sqrt{E_1/2N_0}$, а E_1 – энергия сигнала, который излучается одной линией.

Для нечетных значений n минимальная разность между порогом и уровнем двух ближайших групп сигналов $x_{\text{min}} = 0,5x_1$. Для следующих двух групп с числом передаваемых «1» $n/2 - 1,5$ и $n/2 + 1,5$ значение параметра x равно $1,5x_1$ и так далее. Для четных значений n значения порога $x_{\text{пор}} = nx_1/2$ совпадает с уровнем сигнала средней группы, а минимальное значение разностного сигнала равно x_1 . Максимальная разность между пороговым уровнем и уровнем принятого сигнала будет для комбинаций суммарного сигнала, когда по всем линиям передаются «0» или «1».

Вероятность правильного распознавания битов в каждой группе сигналов определяется произведением двух сомножителей:

- вероятностью правильного разделения принятого сигнала на две большие группы согласно формуле (4);
- условной вероятностью $C_n^m/2^n$ появления группы с числом переданных «1», равным m (C_n^m – количество сочетаний из m по n) [4].

В качестве примера рассчитаем вероятность правильного приема бита информации при параллельной передаче сигналов тремя линиями.

В кабеле из трех сигнальных линий возможны следующие группы сигналов:

$$\begin{aligned} S_{01}+S_{02}+S_{03}; \sqrt{E_1/2N_0} = 0; \\ S_{11}+S_{02}+S_{03}; S_{01}+S_{12}+S_{03}; S_{01}+S_{02}+S_{13}; \sqrt{E_1/2N_0} = x_1; \\ S_{11}+S_{12}+S_{03}; S_{11}+S_{02}+S_{13}; S_{01}+S_{12}+S_{13}; \sqrt{E_1/2N_0} = 2x_1; \\ S_{11}+S_{12}+S_{13}; \sqrt{E_1/2N_0} = 3x_1. \end{aligned} \quad (5)$$

где S_{0i} – сигнал низкого уровня в i -том канале («0»), его энергия $E_i = 0$; S_{1i} – сигнал высокого уровня в i -том канале («1») с энергией E_i .

По уровню отношения $\sqrt{E/2N_0}$ сигналы крайних групп отличаются от порога на $1,5x_1$, поэтому вероятность их правильного приема определяется выражением

$$P_{0\text{гр}} = P_{3\text{гр}} = 0,5[(1 + \Phi(1,5x_1))/8]. \quad (6)$$

Сигналы двух средних групп отличается от порога на $0,5x_1$. Правильное распознавание уровня сигналов этих групп означает, что с вероятностью $2/3$ во всех линиях передавались одинаковые сигналы (низкого или высокого уровня), а при неправильном распознавании вероятность уменьшается до значения $1/3$, поскольку один бит из трех все же определяется правильно. Для сигналов средних групп вероятность правильного приема определяется выражением

$$P_{1\text{гр}} = P_{2\text{гр}} = \{0,5[(1 + \Phi(0,5x_1)](2/3) + 0,5[(1 - \Phi(0,5x_1)](1/3)\} 3/8 = [1,5 + 0,5\Phi(0,5x_1)]/8. \quad (7)$$

Для всех сигналов вероятность правильного приема бита переданной информации – это удвоенная сумма выражений (6) и (7)

$$P_1 = [4 + \Phi(0,5x_1) + \Phi(1,5x_1)]/8. \quad (8)$$

При малых значениях аргумента ($x_1 < 0,1$) значение функции Крампа пропорционально аргументу, поэтому выражение (8) можно представить в виде

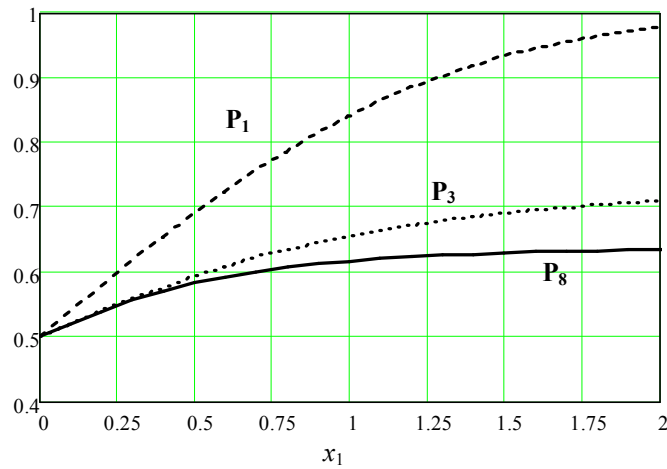
$$P_3(x) \approx 0,5[1 + \Phi(x_1)] \quad (9)$$

Оно совпадает с выражением (4) для последовательной передачи. С увеличением значения аргумента x_1 вероятность правильного приема бита информации возрастает, но стремится не к 1, а к значению 0,75.

Аналогичный расчет для линии из восьми сигнальных проводов ($n = 8$) при значении порога $x_{\text{пор}} = 4x_1$ приводит к следующему выражению для определения вероятности P_8

$$P_8 = [128 + \Phi(4x_1) + 6\Phi(3x_1) + 7\Phi(2x_1) + 7\Phi(x_1)] / 256 \quad (10)$$

Зависимость вероятности правильного приема бита информации от аргумента x_1 для $n = 1$, $n = 3$ и $n = 8$ показана на рисунке.

Рисунок – Залежність ймовірності правильного прийому біта інформації для послідовної передачі P_1 і паралельної P_3 ($n = 3$) і P_8 ($n = 8$) для оптимального прийемника в залежності від значення параметра x_1

Результати розрахунків предельного значення ймовірності правильного прийому біта інформації $P_{\text{мак}}$ в залежності від кількості ліній n , які випромінюють однакові сигнали, приведені в таблиці.

Таблиця

n	2	3	4	5	6	7	8
$P_{\text{мак}}$	0,75	0,75	0,688	0,688	0,656	0,656	0,63

Оцінемо вплив неідентичності випромінюваних сигналів на прикладі трьох ліній. Нехай випромінюваний сигнал першої ліній S_{11} відрізняється від сигналів інших двох ліній S_{12} і S_{13} . Енергію різностного сигналу позначимо ΔE_1 , тоді відношення сигнал/шум для різностного сигналу $\Delta x_1 = \sqrt{(\Delta E_1/2N_0)}$. Якщо сигнал S_{11} відрізняється від інших, то згідно (6) в першій і другій групі випромінюваних сигналів складаються $S_{11} + S_{02} + S_{03}$ і $S_{01} + S_{12} + S_{13}$ відрізняються від двох інших складових кожної групи. За рахунок цього для вказаних сумарних сигналів ймовірність правильного розпізнавання кожного з трьох бітів зростає від $2/3$ при $\Delta x_1 = 0$ до 1 , якщо $\Delta x_1 > 3$. Решта дві пари сумарних сигналів між собою залишаються незмінними, тому ймовірність правильного розпізнавання кожного з трьох переданих бітів залишається на рівні $2/3$. В результаті, при великому відношенні сигнал/шум ($x_1 > 3$) і безпомилковому розділенні сумарного сигналу на окремі групи сигналів першої і третьої груп розпізнаються правильно, чотири сумарних сигналу першої і другої групи – правильно з ймовірністю $2/3$, а ймовірність правильного розпізнавання решти двох залежить від відношення сигнал/шум різностного сигналу Δx_1 . Таким чином, для паралельної передачі трьох сигналів, один з яких відрізняється від інших двох, предельне значення ймовірності правильного розпізнавання одного біта інформації буде змінюватися від $0,75$ до $5/6$.

При паралельній передачі n двоцифрових сигналів однією лінією передається $1/n$ частини інформації, тому вплив неідентичності одного сигналу можна розрахувати за наближеною формулою

$$P \approx P_n + (\Delta P_i - 0,5)/n, \tag{11}$$

де P_n – ймовірність правильного розпізнавання однакових двоцифрових сигналів, яка залежить від відношення сигнал/шум одного сигналу $x_1 = \sqrt{(E_1/2N_0)}$; ΔP_i – ймовірність правильного розпізнавання різностного сигналу i -тої ліній, яка визначається виразом (4) для параметра $\Delta x_i = \sqrt{(\Delta E_i/2N_0)}$; ΔE_i – енергія різностного сигналу.

Сигнали паралельного коду зазвичай формуються однією мікросхемою, тому параметри передаваних імпульсів (амплітуда, час затримки, тривалість фронтів і спадів) між собою відрізняються незначительно. Практично однакові і характеристики випромінювання окремих проводів багатопроводного кабелю. Якщо прийняти, що енергія різностного сигналу не повинна перевищувати десятину енергії сигналу, випромінюваного однією лінією, то для різностного сигналу відношення сигнал/шум не виходить за межі $\Delta x_i < 0,32\sqrt{(E_1/2N_0)}$.

Обычно уровень побочного излучения достаточно мал и в точке возможного перехвата этого сигнала значение отношения сигнал/шум для одного сигнала $x_1 = \sqrt{E_1/2N_0} < 1$. При таких ограничениях отношение сигнал/шум для разностного сигнала $\Delta x_i < 0,32$, а расчетное значение превышения вероятности правильного приема бита информации согласно графической зависимости P_1 на рис. 1 не превышает значения $\Delta P_i < 0,07$ для одного i -того сигнала. Излученные сигналы других линий также могут отличаться между собой, но суммировать прирост вероятности каждого сигнала можно только для случая ортогональных (независимых) различий их параметров, например, один сигнал отличается от остальных по амплитуде, а второй - по задержке.

Для предельного случая, когда все сигналы отличаются между собой и условия ортогональности выполняются для всех разностных сигналов, с учетом множителя $1/n$ в выражении (11) суммарное превышение вероятности правильного распознавания бита информации не должно превышать значения $\Delta P < 0,07$ (при условии, что $x_1 < 1$). Поэтому с учетом поправки на возможный разброс излученных сигналов для параллельной передачи трех сигналов ($n = 3$) вероятность правильного распознавания бита информации не должна превышать значения $P < 0,72$.

Если сравнивать последовательную передачу (зависимость P_1 на рис. 1) и параллельную при $n = 3$, то при вероятности правильного распознавания бита информации $P = 0,72$ отношение сигнал/шум для последовательной передачи не должно превышать уровня $x_1 = 0,55$, в то время как для параллельной $x_1 = 1$. С увеличением числа параллельно передаваемых сигналов линией разница по допустимому отношению сигнал/шум только увеличивается. Согласно [2] считается, что при параллельной передаче сигналов восстановление передаваемой информации невозможно, если $n \geq 8$.

III Заключение

При параллельной передаче в пространство излучается суммарный сигнал, уровень которого пропорционален числу одновременно передаваемых импульсов. По уровню суммарного сигнала невозможно без ошибок определить линии, по которым передавался импульсный сигнал.

При малых соотношениях сигнал/шум ($x_1 < 0,1$) вероятность правильного приема бита информации для параллельной передачи чуть меньше вероятности последовательной передачи. Неоднозначность определения номера линии в этом случае компенсируется увеличением вероятности правильного распознавания суммарного сигнала на фоне шума за счет повышения среднего уровня суммарного сигнала по сравнению с уровнем сигнала в одной линии.

По мере увеличения отношения сигнал/шум различие между параллельной передачей и последовательной становится значимым. Неоднозначность распознавания номера линии, по которой передавался сигнал высокого уровня, приводит к обязательным ошибкам и ограничивает предельное значение вероятности правильного приема одного бита информации даже при больших отношениях сигнал/шум. Гарантированное наличие ошибок при приеме и распознавании сигналов побочного излучения при параллельной передаче можно рассматривать как определенный уровень защищенности такой передачи. Этот уровень повышается с увеличением числа одновременно передаваемых сигналов.

Список использованной Литературы: 1 <http://kiev-security.org.ua> Побочные излучения и наводки. 2 Бузов Г. А., Калинин С. В., Кондратьев А. В. Защита от утечки информации по техническим каналам/ Учебное пособие, М.: Горячая линия-Телеком, 2005. 3 Помехоустойчивость и эффективность систем передачи информации/ А. Г. Зюко и др; Под ред. А. Г.Зюко.- М.: Радио и связь, 1985.-272с. 4 Бронштейн И. Н., Семендяев К. А. Справочник по математике для инженеров и учащихся ВТУЗОВ.

Микола Романюков

ГУМВС України в Одеській області

УДК 621.373

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОБІЧНОГО ЕЛЕКТРОМАГНІТНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ SSD ТА HDD НАКОПИЧУВАЧІВ

Анотація: Проведено огляд проблем виникнення електромагнітного випромінювання від засобів електронно-обчислювальної техніки та наведена порівняльна характеристика результатів вимірювання побічних електромагнітних випромінювань від SSD та HDD накопичувачів за допомогою комплексу АКОР-2ПК.